

Hamás: Případová studie vývoje islamismu

MAREK ČEJKA

Základní charakteristika Hamásu

- ▶ Originální variace palestinského islamistického hnutí inspirovaná Muslimským bratrstvem
- ▶ Vznikla v kontextu izraelsko-palestinského konfliktu v průběhu 80. let XX. století
- ▶ Spojuje ve své praxi prvky radikálního hnutí odporu a zároveň sociálního a náboženského hnutí
- ▶ V současné době na seznamu teroristických organizací řady zemí

CÍL A VÝZKUMNÁ OTÁZKA

- ▶ **CÍL:** Představení vývoje Hamásu jakožto komplexního islamistického hnutí.
- ▶ **OTÁZKA:** Jakých forem islamismu nabýval Hamás v průběhu svého vývoje?

Specifika Hamásu

- ▶ Politologicky je vyjádřením konfliktní linie **islamisté vs. sekularisté**
  - ▶ Vymezuje se hlavně proti nacionalistickému Fatahu a levicovým palestinským frakcím.
- ▶ **SPECIFIKA:**
  - ▶ Působí v prostředí izraelsko-palestinského konfliktu, kde i palestinišší oponenti Hamásu sdílejí **společného soupeře** (Izrael).
  - ▶ Hamás prosazuje **lokální** koncepci islamismu v islámské Palestině → odlišnost od řady salafistických džihádistů usilujících o **globální** chalífát.
  - ▶ **Sunnitský charakter hnutí** neznamená sektářství (spolupracuje s Íránem, někdy dokonce i s křesťany).

Komplexní charakter Hamásu

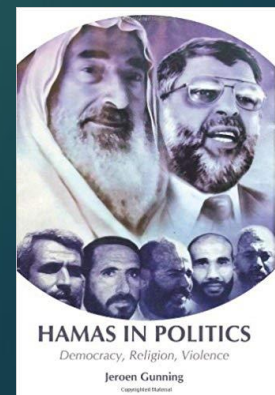
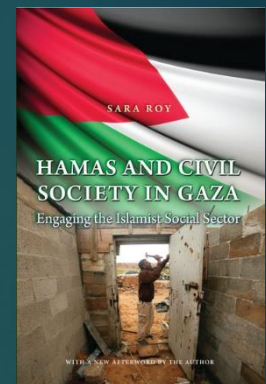
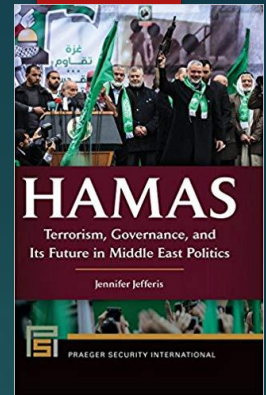
- ▶ Dynamický vývoj, metamorfuje, není vždy klasifikovatelný jednoznačnými termíny, spojuje kontradiktorní jevy:
  - ▶ Fundamentalismus i modernitu
  - ▶ Charitu i násilí
  - ▶ Fanatismus i pragmatismus
  - ▶ Tvrdě antidemokratické tendence i respekt k demokratickým procesům
  - ▶ Apolitičnost i politický aktivismus

Rozdílné přístupy k Hamásu

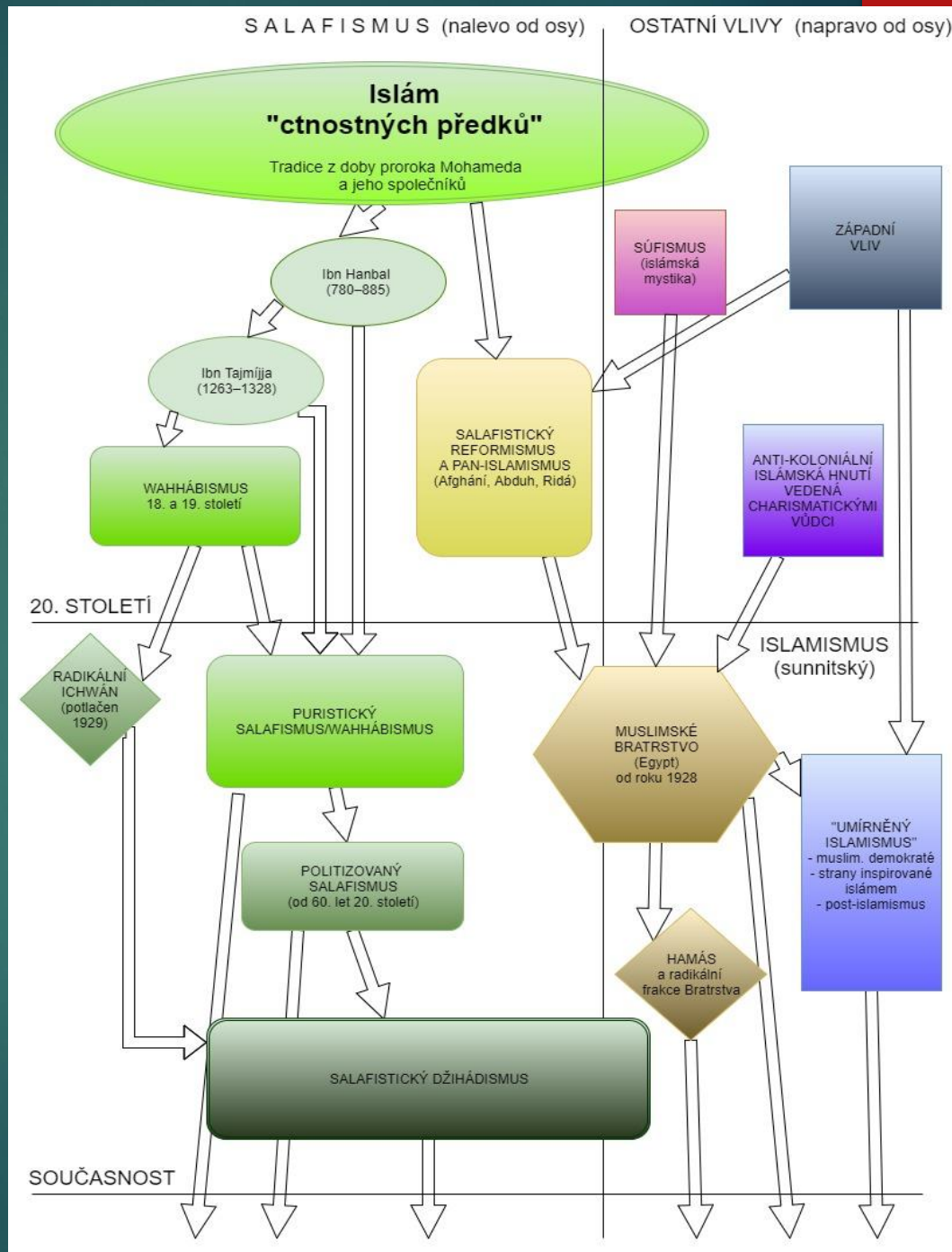
- ▶ Hamás interpretovaný v duchu **mainstreamového mediálního pokrytí islámu a islamismu**.
  - ▶ Tendenčnost, povrchnost, senzacechtivost
  - ▶ Západní kritický obraz či naopak nekritický obraz v mainstreamových médiích některých muslimských zemí – tam je však na rozdíl od Západu často omezena mediální svoboda (typicky Irán), respektive odraz aktuálních konfliktů – Saúdský blok (Al-Džazíra).
- ▶ Hamás z hlediska **bezpečnostních studií**
  - ▶ Je nahlížen primárně z bezpečnostního pohledu – tedy jeho teroristické hrozby, respektive ohrožení západních zájmů – méně však sleduje další aspekty.
  - ▶ Velmi komplexní a klíčová práce od Gus Martina (2006) *Understanding terrorism*, např. zasazuje Hamás do kategorie „protistátního opozičního terorismu“ – zohledňuje primárně např. protiizraelské aktivity Hamásu, ale méně reflektuje vnitropalestinská napětí a konflikty.
- ▶ Hamás charakterizovaný **areálovými experty, religionisty či orientalisty**
  - ▶ Komplexněji analyzovány jeho teroristické, sociální a politické aspekty (viz dále).

Charakterizace Hamásu dle vybraných odborníků

- ▶ **Jennifer Jefferis** (2016) *Hamas: Terrorism, Governance, and Its Future in Middle East Politics*, Praeger
  - ▶ Hamás je komplexní vícedimenzionální hnutí, které osciluje mezi třemi koncepty: náboženstvím, nacionalismem a odporem – ty definují jeho účel, legitimizují jeho akce a získávají mu podporu.
- ▶ **Sara Roy** (2013) *Hamas and Civil Society in Gaza: Engaging the Islamist Social Sector*, Princeton
  - ▶ Hamás je širokospektrálně působící hnutí, přičemž vedle radikalismu vykonává řadu aktivit esenciálních pro život Palestinců.
- ▶ **Jeroen Gunning** (2008) *Hamas in Politics: Democracy, Religion, Violence*, Columbia
  - ▶ Komplexní hnutí, které není možné charakterizovat jen černo-bílých kategoriích a redukovat pouze na násilí. Dochází v něm k četným posunům, změnám a kontradikcím. Demokracie, náboženství a násilí v něm hrají významnou roli a představují zároveň klíče k pochopení Hamásu v palestinské politice.

Vymezení Hamásu v rámci islamismu (dle autora)

Vývojové fáze Hamásu (dle autora)

VÝVOJOVÁ FÁZE	ROZHODUJÍCÍ UDÁLOSTI S VLIVEM NA VÝVOJ HAMÁSU
70. léta – 1987	Vzestup islamismu na Blízkém východě Vypuknutí první intifády
1988 – 2006	Mírový proces z Osla Vypuknutí druhé intifády Palestinské volby v roce 2006
2007 až současnost	Rozkol mezi palestinskými frakcemi a výrazné rozdělení mezi Západním břehem a pásmem Gazy
2013 až současnost	Pád režimu Muslimského bratrstva v Egyptě Krizová fáze arabského jara Konflikt mezi geopolitickými bloky na Blízkém východě

První intifáda (1987–1992): Důležitý formativní moment Hamásu

Charty Hamásu (1988, 2017)

- ▶ Ideologické dokumenty Hamásu definující hlavní agendu hnutí
- ▶ „Stará“ Charta (18. 8. 1988)
- ▶ „Nová“ Charta (1. 5. 2017)
- ▶ Nová je **pragmatictější a političtější**
- ▶ Teorie vs. praxe Hamásu?

- ▶ Komparace vybraných aspektů první a druhé Charty (viz dále)

	CHARTA 1988	CHARTA 2017
Podstata palestinské otázky	Palestinská otázka je primárně náboženská.	Palestinská otázka je otázkou politickou, mezinárodní a globální.
Vztah k Izraeli	Tvrdý antisionismus, popírání izraelské existence.	Mírnější, ale stále tvrdý antisionismus. Neuznává existenci Izraele, je však ochoten akceptovat Palestinu v hranicích z r. 1967.
Vztah k násilí	Jediná metoda konfrontace Izraele je násilí.	Boj proti Izraeli je legitimní i nenásilně, nadále ale podporován násilný boj.
Vztah k judaismu a křesťanství	Řada antisemitských pasáží, včetně odkazů na „Protokoly sionských mudrců“ a kritika křesťanství.	Boj proti Izraeli není bojem proti judaismu. Kritika křesťanství není zmíněna vůbec.
Vztah k Muslimskému bratrstvu	Hamás se definuje jako jeho odnož.	Vazba na Muslimské bratrstvo není zmíněna vůbec.
Islámský charakter politiky	Charta obsahuje 30 odkazů na islámské posvátné texty.	Přímé odkazy na posvátné texty jsou vynechány.

Struktura hnutí: Ozbrojené a civilní křídlo Hamásu

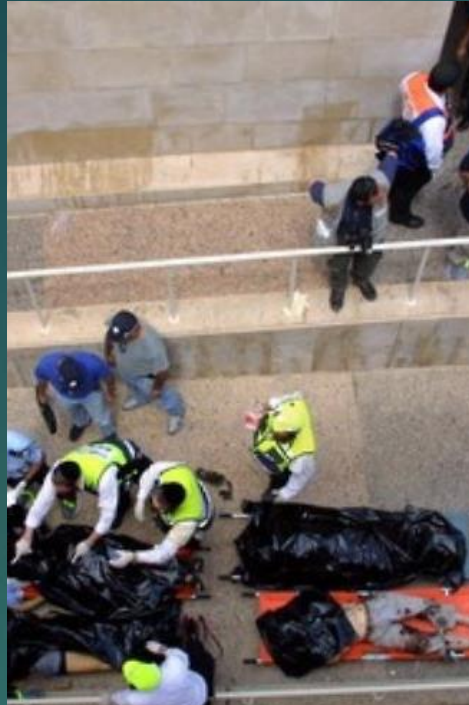

Ozbrojené křídlo Hamásu

Brigády mučedníka
Izz ad-Dína al-Kassáma

- ▶ Zformovány počátkem 90. let
- ▶ Nejradikálnější a částečně autonomní křídlo hnutí
- ▶ Odnože v Gaze a na Západním břehu (decentralizace)
- ▶ Zabránění mírovému procesu
- ▶ Proměny taktiky: od útoků, bombových a sebevražedných útoků až k vývoji raket a „tunelové“ válce
- ▶ Největší brutalita v průběhu druhé intifády (2000–2005)

Osobní zkušenost:

Pobyt v Jeruzalémě
v nejnásilnější fázi 2. intifády
a bombový útok Hamásu
na Hebrejské univerzitě
v Jeruzalémě (31. 7. 2002)

Civilní křídlo Hamásu

- předchůdci Hamásu provozovali v duchu Muslimského bratrstva **primárně sociální aktivity** (jidelny, školy, mládežnické spolky...)
- později militarizace, avšak sociální aspekt hnutí zůstává zachován
- 2006 přibyl další civilní aspekt – **založení palestinské politické strany** „Kandidátka pro změnu a reformu“
- jednalo se *de facto* o uznání některých aspektů mírového procesu
- Po vnitropal. krizi stále více **supluje státní správu a poskytování veřejných služeb**

Hamás vs. Fatah: Vzájemný respekt i posilující konflikt

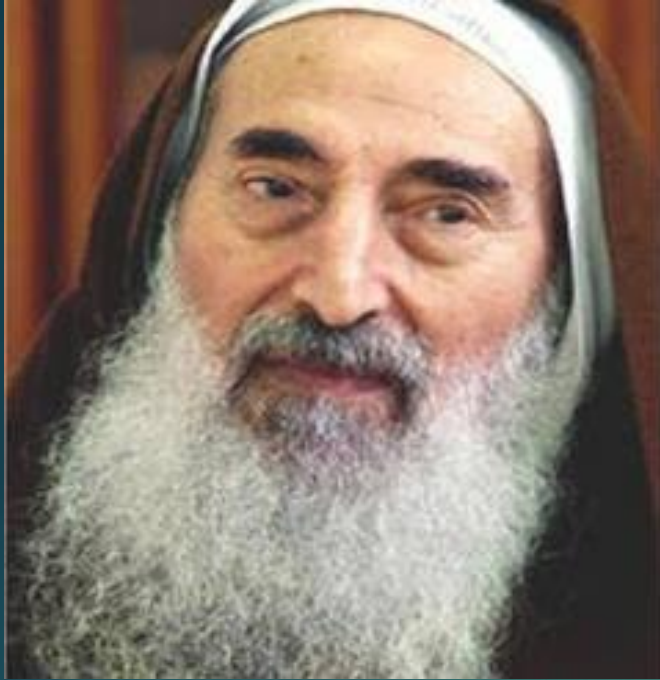

Shrnutí: Charakterizace vývojových fází Hamásu z hlediska forem islamismu

- ▶ **Zárodečná fáze (od 70. let)** – sociálně-islamistické hnutí na principech Muslimského bratrstva (šejch Jásín), tichá izraelská podpora v duchu studené války + „rozděl a panuj“
  - ▶ **SOCIÁLNÍ ASPEKT Hnutí PŘEVAŽUJE**
- ▶ **Fáze vzrůstající militantnosti (od 80. let)** – zformování a rozvoj Hamásu jako radikálně-islamistického hnutí odporu (1987–2006)
  - ▶ **MILITANTNOST SE STÁVÁ CHARAKTERISTICKÝM ZNAKEM Hnutí, HYBRIDNÍ CHARAKTER**
    - ▶ 1. intifáda
    - ▶ další radikalizace v průběhu mírového procesu
    - ▶ nejradikálnější období Hamásu v době 2. intifády
- ▶ **Politizační fáze (od 2006)**, *de facto* částečná akceptace mírového procesu a Izraele, posílení konfliktu s Fatahem, změna strategie odporu, vláda v Gaze
  - ▶ **MILITANTNOST TRANSFORMUJE SVÉ PODOBY, PŘIBUDE VÝRAZNÝ POLITICKÝ ASPEKT, POSÍLENÍ HYBRIDNÍHO CHARAKTERU**
- ▶ **Krizová fáze (od 2013)**, po svržení egyptského prezidenta Mursího, potlačení změn arabského jara a výraznější krystalizaci bloků na Blízkém východě (saúdský – íránský – katarsko-turecký)
  - ▶ **FLEXIBILNÍ ADAPTACE NA TLAK PROSTŘEDÍ**

Hamás: Vybrané aspekty

Klíčové osobnosti Hamásu

Šejch Izz ad-Dín al-Kassám

ideový předchůdce Hamásu

(1882–1935)

- ▶ Mládí prožil v době úpadku Osmanské říše a oslabování islámu na úkor Západu
- ▶ Džihád meče proti Italům (Libye) a Francouzům (Sýrie) a později proti Britům v Palestině
- ▶ Po vzniku Muslimského bratrstva má blízko k jeho idejím
- ▶ V severní Palestině zakládá militantní organizaci „Černá ruka“ a posléze umírá jako *šahíd* v boji s Brity
- ▶ Stává se předlohou Hamásu, který podle něj pojmenovává své ozbrojené křídlo a rakety

Šejch Ahmad Jásín (1938–2004)

Spoluzakladatel a duchovní vůdce Hamásu

- ▶ Mládí prožil v době Britského mandátu Palestina mezi Tel-Avivem a Gazou, v dětství prodělal těžké zranění, které ho fyzicky paralyzovalo
- ▶ V r. 1948 prchá do pásma Gazy
- ▶ Působí jako učitel a během stáže v Egyptě se seznámí s idejemi Muslimského bratrstva
- ▶ Po návratu do Gazy zakládá charitativní organizaci po jeho vzoru
- ▶ 1989 – odsouzen v Izraeli k doživotnímu trestu
- ▶ 1997 – propuštěn po nezdařeném atentátu na exilového vůdce Hamásu Chálida Mašála v Jordánsku
- ▶ 2004 – usmrcen Izraelci v rámci tzv. mimosoudní likvidace

Abdul Azíz Rantísí (1947–2004)

Spoluzakladatel
a vůdce Hamásu

- ▶ Narodil se v době Britského mandátu nedaleko od Tel-Avivu a v r. 1948 uprchl do pásma Gazy
- ▶ V Egyptě, kde studoval dětskou medicínu a genetiku, se seznámil s idejemi Muslimského bratrstva
- ▶ Společně s šejchem Jásínem a několika dalšími založil v r. 1987 Hamás
- ▶ 1992 mluvčím členů Hamásu vyhoštěných do Libanonu
- ▶ Uvězněn několikrát Fatahem za kritiku Arafata, stoupenec tvrdého křídla Hamásu a teroristických metod
- ▶ 2004 – usmrcen Izraelci v rámci tzv. mimosoudní likvidace

Chálid Mašál

(nar. 1956)

Exilový vůdce Hamásu

- ▶ Narodil se na Západním břehu pod jordánskou kontrolou a s rodiči odešel do Kuvajtu kde později vstoupil do Muslimského bratrstva
- ▶ Podílel se na založení exilového křídla Hamásu
- ▶ Po r. 1991 odešel z Kuvajtu do Jordánska, kde na něj v r. 1997 spáchali Izraelci nezdařený atentát
- ▶ Po zákazu Hamásu v Jordánsku se usadil 2001 v Sýrii, 2012 však kritizoval Asada a odešel do Kataru
- ▶ Reprezentoval Hamás mezinárodně
- ▶ Považován později za představitele umírněnější koncepce Hamásu
- ▶ V r. 2017 odstoupil z funkce šéfa zahraničního politbyra – nahradil ho Ismáíl Haníja

Ismáíl Haníja

(nar. 1962)

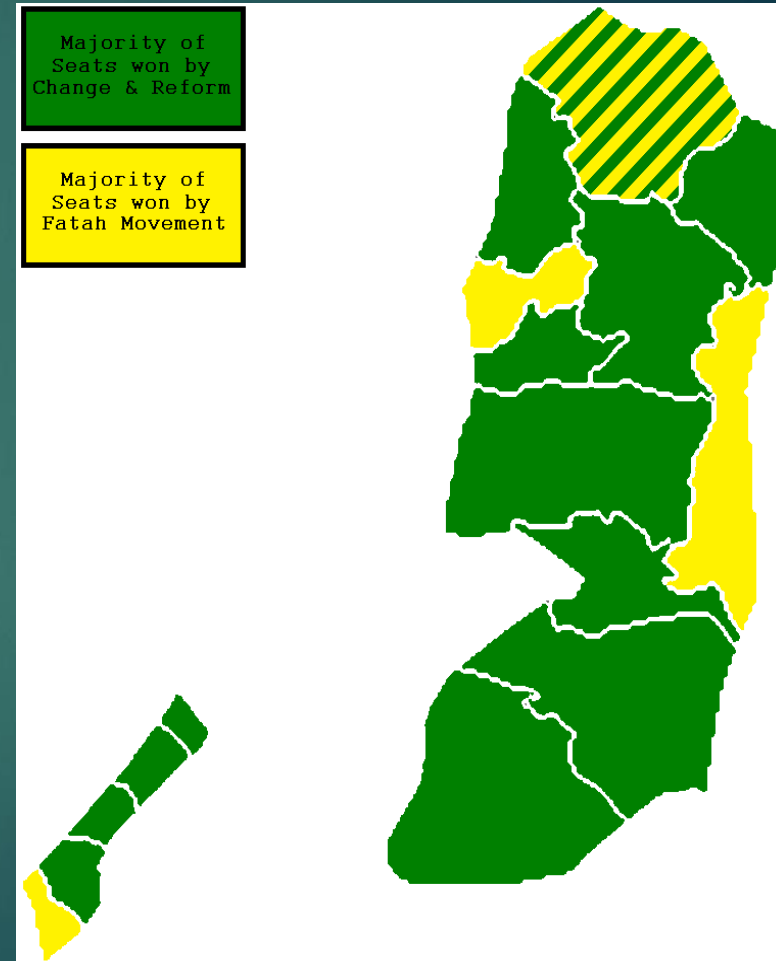
Vůdce politického křídla Hamásu

- ▶ Narodil se v uprchlickém táboře v pásmu Gazy
- ▶ Při studiu na Islámské univerzitě v Gaze se zapojil do aktivit formujícího se Hamásu
- ▶ Několikrát vězněn Izraelci, později unikl mimosoudní likvidaci
- ▶ Stal se populární jako šéf kanceláře šejcha Jásína
- ▶ 2006 se stal palestinským premiérem, ale byl nahrazen S. Fajádem z Fatahu – konflikt Gaza vs. Západní břeh
- ▶ V rámci Hamásu považován za umírněného – zapojen do různých usmiřovacích jednání
- ▶ Od r. 2017 šéfem politbyra Hamásu

25. 1. 2006 – vítězství kandidátky Hamásu ve volbách a posílení konfliktu s Fatahem

- ▶ „Změna a reforma“ (44,5 %, 74 křesel ze 132)
  - ▶ 2. Fatah (41 %, 45 křesel)
- ▶ 19. 2. Fatah odmítl vládu národní jednoty (VNJ) → Ismáíl Haníja zformoval vládu Hamásu + 4 nezávislí
- ▶ Hamás ani po sestavení vlády neuznal Izrael → Izrael, USA a řada zemí naopak neuznala vládu Hamásu → ekonomické sankce
- ▶ Po Káhirské deklaraci a Dohodě z Mekky krátkodobě vytvořena VNJ vedená Hamásem (březen 2007)
- ▶ 10.–15. červen 2007 – Hamás ovládl Gazu (krátká občanská válka) → prezident Abbás vyhlásil výjimečný stav, odmítl VNJ a jmenoval vlastní vládu
- ▶ Došlo k rozštěpu Palestinské autonomie na dva celky, které deklarují svou legitimitu
- ▶ „Hamastán“ vs. „Fatahland“

Od r. 2006:
Eskalace
konfliktu mezi
Hamásem
a Izraelem
v pásmu Gazy
a jejím okolí

Konflikty Hamásu a Izraele v uplynulé dekádě

- ▶ Série konfliktů v roce 2006 (únos vojáka Šalita)
- ▶ Operace „**Horká zima**“ (konec zimy 2008)
- ▶ Příměří (červen-listopad 2008)
- ▶ Operace „**Lité olovo**“ (zima 2008/09)
- ▶ Operace „**Obranný pilíř**“ (listopad 2012)
- ▶ Operace „**Pevná skála**“ (léto 2014)
- ▶ Pohraniční protesty v Gaze (od 30. března 2018) – uprchlický protest + protest proti přesunu americké ambasády

Další konkurenti Hamásu v rámci Palestiny

Kromě Fatahu
a sekulárnějších Palestinců
má Hamás na domácí půdě
řadu dalších oponentů:

- ▶ Palestinský islámský
džihád a některé menší
radikální skupiny
- ▶ Autonomní rodinné klany
a zločinné skupiny
- ▶ Salafistické džihádisty
(Al-Káidu, ISIS)

Financování Hamásu

- ▶ Výrazná část příjmů (kolem 80%) pochází ze zahraničí: hlavně z Kataru, Jordánska, Íránu, Libanonu, Saúdské Arábie, Kuvajtu, SAE + od donorů z Evropy
  - ▶ Část jde přes islámské charity (obvykle různé „Holy Land foundations“)
  - ▶ Část pochází z vybírání poplatků přímo v Gaze a z pašování (tunely, námořní cesta)
  - ▶ Dary od soukromých osob a sympatizantů
  - ▶ Podpora od jiných radikálů (např. Hizballáh provádí transfer íránské pomoci Hamásu)

Viz podrobněji Clarke C. P. (2015) *Terrorism, Inc.: The Financing of Terrorism, Insurgency, and Irregular Warfare*, Praeger.

Podpora islamistů ze strany Západu během studené války

- ▶ Častá logika studené války: „Nepřítel mého nepřítele je můj přítel“.
- ▶ Islamisté na Blízkém východě mají se Západem společné nepřátelství vůči Sovětskému svazu a jím podporovaným ateistickým ideologiím a nacionalistickým (většinou k levici tendujícím) režimům.
- ▶ Navzdory značně odlišným postojům navazuje Západ, včetně Izraele kontakty s islamisty (předchůdci Hamásu) a podporuje je, případně alespoň toleruje.
- ▶ Izraelci vidí hlavního nepřítele v Arafatovi, OOP a sekulárních frakcích → „rozděl a panuj“
- ▶ Krátkozrakost strategie
- ▶ Detailněji analyzují např. A. Higgins či R. Dreyfus

WANTED

القائمة الأولى من المطلوبين للشعب الفلسطيني الجاهل

We know that there is no better blood than the blood of Jews.

Ukázky propagandy Hamásu

Dear children, when we grow up, we will become martyrs, God willing.

17:02

Prameny:

- ▶ Bartal, S.; Rubinstein-Shemer, N. (2017) *Hamas and Ideology: Sheikh Yūsuf al-Qaraḍāwī on the Jews, Zionism and Israel*, Routledge
- ▶ Bureš, J.; Čejka, M.; Daniel, J. (2017) *Muslimské bratrstvo v současnosti*. Academia.
- ▶ Dreyfus, R. (2006) *Devil's Game: How the United States Helped Unleash Fundamentalist Islam*. Metropolitan Books.
- ▶ Gunning, J. (2008) *Hamas in Politics: Democracy, Religion, Violence*, Columbia
- ▶ Gus, M. (2006) *Understanding Terrorism*, Sage.
- ▶ Higgins, A. (2009) 'How Israel Helped to Spawn Hamas', *The Wall Street Journal*, 24. 1. 2009. (<https://www.wsj.com/articles/SB123275572295011847#>)
- ▶ Hroub, K. (2010) *Hamas: A Beginner's Guide 2nd Edition*, Pluto.
- ▶ Jefferis, J. (2016) *Hamas: Terrorism, Governance, and Its Future in Middle East Politics*, Praeger
- ▶ Jensen, M. I. (2009) *The Political Ideology of Hamas: A Grassroots Perspective*, I. B. Tauris.
- ▶ Khoury, J. (2017) 'Hamas Presents New Charter Supporting Palestinian State Along 1967 Borders', *Haaretz*, 1. 5. 2017 (<http://www.haaretz.com/middle-east-news/palestinians/1.786754>)
- ▶ Kovács, A. (2009) *Alláhovi bojovníci: vizuálna kultúra islámskeho radikalizmu*. Chronos.
- ▶ Kropáček, L. (1996) *Islámský fundamentalismus*. Vyšehrad.
- ▶ Mandaville, P. (2014) *Islam and politics*. Routledge.
- ▶ Mendel, M. (2008) *S puškou a Koránem – Pojmy a argumenty soudobého islámského fundamentalismu*. Orientální ústav AV ČR.
- ▶ Mishal, S.; Sela, A. (2006) *The Palestinian Hamas: Vision, Violence, and Coexistence*, Columbia.
- ▶ Nusse, A. (1998) *Muslim Palestine: The Ideology of Hamas*, Routledge.
- ▶ Roy, S. (2013) *Hamas and Civil Society in Gaza: Engaging the Islamist Social Sector*, Princeton.
- ▶ Volpi, F. (ed.) (2011) *Political Islam – A Critical Reader*. Routledge.
- ▶ Zeitzoff, T. (2009) The Microdynamics of Reciprocity in an Asymmetric Conflict: Hamas, Israel, and the 2008-2009 Gaza Conflict, 2. 11. 2009 (https://earlywarning.files.wordpress.com/2009/11/zeitzoff_gaza_11_2_09.pdf)

Děkuji za pozornost!